

Rad o škrinjama na području Jugoslavije nastao je uglavnom na osnovi autorici dostupne literature, podataka iz upitnica Etnološkog atlasa Jugoslavije i podataka nekih etnografskih muzeja širom naše zemlje. Uz pomoć kulturno-historijske metode pokušala je istaći neke probleme u vezi sa postankom i raširenošću spomenutog tipa škrinja.

Prvo poglavlje knjige upoznaje nas s konstrukcijom i posebnim načinom izrade; dijelovi škrinje su sastavljeni samo uklađanjem dasaka u noge i drvenim klinovima. Noliko vrlo jasnih i detaljnih crteža s objašnjenjima upotpunjuju ovo poglavlje. Drugo poglavlje govori o oblicima, lokalnim varijantama i osobitostima po kojima je moguće razlikovati škrinje od tesanih dasaka po područjima u kojima su u upotrebi. Uz iduće poglavlje o rasprostranjenosti ovog tipa škrinje u Jugoslaviji ide i karta I u prilogu, s pregledno naznačenim oblicima. Autorica pažnju posvećuje i ukrasima koji su karakteristični za ovaj tip škrinje, te ga razlikuju od ostalih. Nakon kratkog poglavlja o funkciji prelazi na problem nazivlja za škrinje od tesanih dasaka i njihovu interpretaciju. Zanimljivo je i poglavlje o proizvodnji škrinja kojim su se stanovnici pojedinih sela bavili još u ne tako davnoj prošlosti. Koristeći se dostupnim podacima, autorica je na kraju pokušala pratiti pojavljivanje škrinja od tesanih dasaka u drugim dijelovima Evrope, te u nekim njoj susjednim zemljama. Rezultat tih pokušaja je i karta II. u prilogu, za koju autorica kaže da je samo približna, jer posebni radovi koji se tiču njezina predmeta istraživanja postoje samo za neke evropske zemlje.

Posljednje poglavlje nas upozorava da se o porijeklu ovih škrinja u nas ne može govoriti izdvojeno od ostalih evropskih, bez obzira na njihov postanak i raširenost. Kritički se osvrće na mišljenja nekolicine autora, ali navodi i svoj stav, uzimajući u obzir i neke spoznaje do kojih je došla arheologija.

Iz zaključaka saznajemo da škrinjama od tesanih dasaka kao kulturno dobro možemo gotovo kontinuirano pratiti u Evropi kroz puna tri i pol tisućljeća. Za nas je važna pretpostavka da su je Južni Slaveni u naše krajeve donijeli s ostalim starim slavenskim inventarom.

Knjiga je upotpunjena s dvanaest tabli slikovnog materijala, na kojima je data prednost škrinjama vinkovačkog područja zbog izrazite ljepote njihova ukrasa i oblika.

Rad Vlaste Domaćinović predstavlja u svakom slučaju značajan prilog proučavanju seoskog pokućstva u nas, jer je ta vrlo interesantna tema bila dosad prilično zanemarena, tj. u nas gotovo i nema opširnijih monografija ili podrobnih studija o pojedinim vrstama seoskog namještaja.

Jadranka Puntarović

Etnografija Južnih Slavena u Mađarskoj, 1, urednici **Iván M. Balassa** i **Marko Dekić**, Izdaje Mađarsko etnografsko društvo i Demokratski savez Južnih Slavena u Mađarskoj, Budimpešta 1975, 159 str.

Etnografija Južnih Slavena u Mađarskoj, 2, urednici **Iván M. Balassa** i **Marko Dekić**, Izdaje Demokratski savez Južnih Slavena u Mađarskoj, Budimpešta 1977, 219 str.

Etnografija Južnih Slavena u Mađarskoj, 3, urednici **Marija Kiss** i **Marin Mandić**, Izdaje Demokratski savez Južnih Slavena u Mađarskoj, Budimpešta 1979, 179 str.

Mađarsko etnografsko društvo pokrenulo je objavljivanje rezultata etnografskih istraživanja narodnosti u Mađarskoj. Godine 1975. izašle su iz tiska prve četiri knjige iz serije **Etnografija narodnosti u Mađarskoj**. Jedna od njih je **Etnografija Južnih Slavena u Mađarskoj** na čijem je pripremanju i objavljivanju surađivao i Demokratski savez Južnih Slavena u Mađarskoj. Narednim dvjema knjigama te edicije (druga knji-

ga — 1977. i treća knjiga — 1979) izdavač je Demokratski savez Južnih Slavena u Mađarskoj. Svrha je ovog izdanja da se na jednom mjestu i na jezicima narodnosti objave radovi koji bi inače bili razasuti po različitim publikacijama. Razumljivo je da samo pokretanje takve publikacije djeluje stimulativno, da potiče i unapređuje istraživanje kultura Hrvata, Srba i Slovenaca u Mađarskoj. Prilozi su objavljeni na jezicima naroda kojima se pojedini radovi bave (hrvatskom, srpskom i slovenskom) sa sažetcima na mađarskom i njemačkom jeziku.

Prva knjiga počinje predgovorom koji je napisao pokojni Gyula Ortutay, zatim slijede četiri članka i na kraju neke vrste pogovor u kojem se Mišo Mandić, generalni sekretar Demokratskog saveza Južnih Slavena u Mađarskoj, obraća čitatelju i obrazlaže svrhu i značenje tog izdanja.

Članci u prvoj knjizi:

Zoltán Fehér, **Povrtlarski i trgovinski Baćin**. Prateći povijesne i druge izvore, autor pokazuje kako se tijekom vremena razvijalo i koju je ulogu imalo povrtlarstvo i trgovina u životu stanovnika Baćina (Raci — Hrvati).

Marija Kiš, **Božićni običaji kod Srba u Pomazu**. Članak je već ranije objavljen (1964) na mađarskom jeziku u časopisu **Ethnographia**. Donosi podroban opis božićnih običaja kakvi su se većim dijelom još održavali u vrijeme autoričina istraživanja (1957—1958). Autorica tumači da su izoliranost srpske manjine i njena vjeroispovijest, dva osnovna razloga relativno velike očuvanosti tradicijskih običaja. Uz opise običaja priložene su i fotografije, dva notna zapisa i tabela na kojoj su prikazani međusobni odnosi glavnih elemenata božićnih običaja.

Ernő Eperjessy, **Verovanja i običaji u vezi sa Barbarinim danom**.

Članak sadržava obilje podataka iz autorovih istraživanja, pretežno iz šezdesetih godina, kod južnoslavenskih i mađarskih stanovnika u Mađarskoj uz rijeke Muru i Dravu i u dva mjesta u susjednom jugoslavenskom području. Nakon kraćih razmatranja kulta i demonske uloge Barbare, te njezina kulta kod drugih naroda, slijedi pregled vjerovanja u vezi s Barbarinim danom koje dijeli na tri grupe: »zabrana rada (zabrana rada ženama), preporučljive delatnosti i magične delatnosti«. Zapisi tekstova i napjeva čestitki za Barbarin dan svrstani su u sedam tipova. Zanimljiva su zapažanja o odnosu hrvatskog i mađarskog teksta u tim čestitkama, te o odnosu običaja vezanih za Barbarin dan s onima oko dana Lucije. U članku se nalaze četiri fotografije i karta koja prikazuje rasprostranjenost Barbarinog kulta na istraživanom području 1960. godine.

Stjepan Velin, **Duhovski običaj Bunjevaca, Šokaca i Srba u našem dijelu Bačke**. Na osnovi istraživanja iz 1974. i nekoliko zapisa iz šezdesetih godina autor je opisao običaj zvan **kraljice** u mjestima Gari, Kačmaru, Bačkom Aljmošu, Čavolju, Gornjem Svetom Ivanu, Vancagi, Santovu i Baji. U vrijeme istraživanja običaj je još bio održan samo u Santovu (kod Šokaca), dok je u drugim mjestima napušten između dvadesetih i pedesetih godina našeg stoljeća. Osobito vrijednost ovom prilogu daju zapisi čak osamdeset i tri teksta kraljičkih pjesama.

Mišo Mandić, **Svadbeni običaji čavoljskih Bunjevaca**. Prema kazivanjima starijih stanovnika Čavolja nastao je sedamdesetih godina (točna godina nije naznačena) ovaj opis bunjevačkih svatova upotpunjen svadbenim govorima, pjesmama i opisima plesova, te ilustriran s nekoliko fotografija od kojih su osobito impresivne one starije (iz 1894, 1920. i 1922). Uz članak je priloženo šesnaest notnih zapisa svatovskih pjesama i plesova i kratki tekst Tihomira Vujičića s naslovom **O muzici bunjevačkih svatova**. Nije jasno

naznačeno tko je glazbu snimio i transkribirao. Čini se da je to učinio Vujičić uz pomoć Mandića, tada upravitelja škole u Čavolju.

Irena Pavlič, **Podaraj — Prispjev k slovenskim ženitovanjskim šegam v Porabju**. Riječ je o jednom predsvadbenom običaju koji, kako kaže autorica, poznaju samo porapski Slovenci u Mađarskoj (ne poznaju ga susjedni Mađari i Austrijanci, niti porapski Slovenci u Jugoslaviji). Jedan, dva ili čak tri tjedna prije vjenčanja udavača u pratnji jedne žene, najčešće krsne kume, ide od kuće do kuće i moli darove za svoju svadbu i početak bračnog života. Običaj je prvi put opisan već 1828, a bio je vrlo vitalan još pedesetih godina, dok se u naše dane postepeno napušta.

Članci u drugoj knjizi:

Đuro Šarošac, **Južni Slaveni u Mađarskoj**. Konzultirajući opsežnu literaturu i historijske dokumente autor se bavi složenim pitanjima porijekla i povijesti Hrvata, Srba i Slovenaca u Mađarskoj. On daje pregled etničkih grupa i na karti prikazuje njihovu geografsku rasprostranjenost. Priklonio se mišljenju da su hrvatske i srpske grupe u Mađarskoj pretežno doseljenici u čijoj se masi za vrijeme neprekidnih migracija potpuno utopila mala grupa starosjedilaca južnoslavenskog porijekla, koja je na tom području bila i prije dolaska Mađara.

Vilko Novak, **Etnološki spisi o porapskih Slovencih**. Članak sadržava pregled etnoloških izvora i radova koji se bave Slovencima u Mađarskoj, od najstarijeg iz 1824. do onih iz sedamdesetih godina.

Niko Kuret, **Pust (»Fašenek«)**, v **Porabju**. Ovaj kratki opis pokladnih običaja Slovenaca u Mađarskoj donosi podatke iz novijih istraživanja samog autora (1971), Helene Ložar-Podlogar (1970) i Marije Kozar-Mukičeve (1975. i 1976).

Iván Horváth, **Praznički običaji i narodna vjerovanja čakavskih Hr-**

vata u zapadnoj Mađarskoj. Nakon kratkog uvoda o nastanku pet naselja Hrvata uz današnju mađarsko-austrijsku granicu slijede podaci o običajima i vjerovanjima u razdoblju od početka zime pa do Božića. Obradeni su oni datumi tog razdoblja uz koje su vezani značajniji folklorni sadržaji, a to su: Svi sveti, Martinje, Katarina, Barbara, Nikola, Lucija i Toma. Autor je podatke prikupio od starijih stanovnika tih sela; zabilježio je njihova imena i starost, ali nije rekao koje je godine s njima kontaktirao. Za pojedine običaje nastojao je ustanoviti dokad su se održavali, da li se još održavaju ili za njih zna samo po sjećanjima kazivača.

Jelena Marinov, **Svadbeni običaji u Lovri**. Šteta je što u ovom opisu običaja srpskog stanovništva Lovre nije označeno na koje se vrijeme pojedini podaci odnose. Priložene svatovske fotografije snimljene su 1972.

Igor Grin, **Srpske narodne pesme jugoistočnog Alfelda**. Članak donosi devet pjesama i zapažanja o pjevačkoj tradiciji Srba na jugoistoku Mađarske uz jugoslavensku i rumunjsku granicu, a na temelju autorova skupljačkog rada iz 1973.

Flóra Báldi-Belosicz, **Santovačke šokačke tkanine i vezovi**. Na temelju vlastitih istraživanja u južnoj Mađarskoj autorica opisuje raznovrsne tkanine domaće izrade od vune, konoplje i pamuka, te bogatu tradiciju vezenja.

Károly Madáchy, **Pridelovanje in uporaba ajde pri Slovencih v Železni županiji**. Slovenci u zapadnoj Mađarskoj do sedamdesetih godina uzgajali su hajdu (heljdu) i koristili se njome za prehranu ljudi i životinja. Autor opisuje razne vrste jela od hajde i zalaže se za njezino uzgajanje zbog mogućnosti njezina korištenja u prehrani, kao i zbog paše pčela u vrijeme cvjetanja hajde.

András Kovács, **Podaci o običajima i tradicionalnom životu pečuških**

Bošnjaka — Vinogradarstvo. Pored podataka o povijesti jednog dijela Pečuha i dosljenju Bošnjaka u nje-ga, u članku je težište stavljeno na bavljenje vinogradarstvom, koje nije bilo samo glavni izvor privređivanja nego je prožimalo i davalo biljeg cjelokupnom životu Bošnjaka, sve do kraja 19. stoljeća, kad je filoksera uništila vinovu lozu.

Živko Mandić, Muška i ženska krsna imena santovačkih Hrvata (Šokaca). Autor je usporedio krsna imena Hrvata u Santovu iz tri perioda (1715—1724, 1764—1773, 1864—1873) i pokazao kako su se ona mijenjala, odnosno koja su se uporno održavala. Na kraju govori o porijeklu pojedinih imena.

Mišo Mandić, Seoski muzej u Čavolju. U članku se nalaze raznovrsni podaci o Hrvatima u južnoj Mađarskoj (okolica Baje), pa zatim o selu Čavolju i raznim akcijama kojima je cilj da zabilježe kulturnu prošlost i sadašnjost tog sela (pisanje seoske kronike, osnivanje zavičajnog muzeja, održavanje školskih kružoka kojima se mladi uključuju u kulturne aktivnosti).

Članci iz treće knjige:

Treća knjiga počinje nekrologom akademiku Gyuli Ortutayu koji je napisao Mišo Mandić. U njemu su istaknute pokojnikove zasluge za izdavanje **Etnografije Južnih Slavena u Mađarskoj.**

Gyula Ortutay, Između Istoka i Zapada. Članak je skraćena verzija predavanja održanog na Mađarskom etnografskom kongresu 1963. godine. Autor raspravlja o značajkama istraživanja mađarske seljačke kulture u okviru evropske etnologije, odnosno koliko rezultati etnoloških istraživanja mađarske etničke kulture mogu pridonijeti razumijevanju evropske kulture u cjelini. Ističe da je mađarska seljačka kultura, kao i neke druge u Evropi, nastala na razmeđu Istoka i Zapada, a upravo taj položaj, odnosno specifična povijesna, društvena i kulturna situaci-

ja, treba da posluže kao plodno polazište suvremenih etnoloških istraživanja.

László Kósa, Etnografija Južnih Slavena u Mađarskoj u pogledu novijih istraživanja. Autor je pokušao dati pregled rezultata istraživanja kulture južnih Slavena u Mađarskoj; kratko se osvrće na radove dvadeset i sedmorice autora.

Igor Grin, Srpske narodne pesme jugoistočnog Alfelda. Napominjem da je članak istog autora i istog naslova, ali drugog sadržaja, objavljen u drugoj knjizi ove publikacije. Ovaj članak, pored podataka o naseljavanju i povijesti Srba u jugoistočnom Alfeldu i zapažanjâ o pjesmama i kazivačima, donosi šesnaest pjesama koje je autor zapisao 1973. u mjestima: Batanja, Deska, Mađarčanak i Sirig. U napomenama upozorava i na neke varijante tih pjesama.

Ivan Horvat, Narodna balada o djevojci i vojniku. U Horvatovu prilogu zanimljiv je tekst anonimnog autora iz Sempte iz 1570. godine s naslovom **Pripovijetka u stihovima o kralju Belj i djevojci Bankóa.** Kako sam anonimni autor piše, pripovijetka u stihovima prevedena je na mađarski sa hrvatskog jezika. Horvat kaže da je toj pripovijeci najbliža hrvatska varijanta pjesme koju je 1846. zabilježio Fran Kurelac u Mučindrofu kod gradišćanskih Hrvata. U članku stoga donosi hrvatski tekst iz Mučindrofa, zatim drugu varijantu iste balade koju je također zabilježio F. Kurelac i to u Hrvatskim Sicama, i na kraju treću varijantu koju je sam Horvat pronašao 1965. u selu Hrvatskom Židnju.

Stjepan Velin, Običaj koleda u Dušnoku. Nakon povijesnih podataka o selu i stanovnicima i osvrta na dotadašnje zapise o koledu u Dušnoku slijedi podroban opis običaja, popisi sudionika u običaju iz 1927, 1937, 1938, 1945. i 1948. kad je običaj posljednji put izveden. Lijepa zbirka od čak trideset i jednog zapisa koledskih pjesama popraćena je podacima o mjestu i situaciji izvođenja, o pje-

vaćima i odgovarajućim napjevima. Koledske su se pjesme navodno u Dušnoku pjevale na ukupno sedam napjeva, koje je prema Velinovim magnetofonskim snimkama transkribirao Đuka Galić.

Đuro Franković, Podaci uz povijest pečuškog tabačkog ceha.

O razvoju i zatim propasti tabačkog ceha u Pečuhu, čiji su članovi bili pretežno južni Slaveni (u jednom razdoblju čak 60%), osobito zanimljivo svjedoče cehovske knjige i razni cehovski spisi, koji su neko vrijeme bili pisani na hrvatskom jeziku. Čitati tih tekstova, kojima se autor članka obilato služi, zanimljivi su i za lingvistička proučavanja.

Marija Kozar-Mukič, Ljudska meteorologija na Gornjem Seniku.

Proricanje vremenskih prilika za svrhom da se unaprijedi gospodarstvo kod Slovenaca u Porabju, kao i drugdje, odnosi se na kraće i dulje periode, a vezano je i uz određene praznike. Autorica donosi četrdeset i jedan zapis u dijalektu i njihovu kratku analizu, razlikujući one koji se temelje na višegodišnjem zapažanju i iskustvu, od drugih kojima je porijeklo u vjervanjsima i praznovjerju.

Ladislav Matušek, O staroj bošnjačkoj svadbi u Ati.

Podroban opis svadbe odnosi se navodno na vrijeme od početka devetnaestog stoljeća do 1946. godine, a popraćen je zapisima svadbenih pjesama (tekstovi i note) i fotografijama nastalim prilikom rekonstrukcije običaja (vjerojatno u svrhu prikazivanja običaja na sceni).

Na kraju treće knjige **Etnografija Južnih Slavena u Mađarskoj** u rubrici **Prikazi i vijesti** nalaze se dva kratka priloga. Prvi, kako se vidi iz naslova **Prvi južnoslavenski etnografski i lokalno-historijski skupljački logor u Baji** izvještava o radu grupe stručnjaka i suradnika na teoretskim i praktičkim pitanjima etnografskog i povijesnog istraživanja zavičajne kulture, te stvaranja lo-

kalnih muzeja i zbirki. Drugi prilog je prikaz knjige **Sirig i njegovo stanovništvo** (Segedin 1977), a napisala ga je Marija Kiss.

Zorica Rajković

Požega 1227 — 1977, Glavni i odgovorni urednik **dr Marijan Strbašić**, Skupština općine Slavonska Požega i Odbor za proslavu 750-godišnjice grada Slavonske Požege, Slavonska Požega 1977, 544 str.

Ova reprezentativna monografija izašla je u povodu značajnog jubileja — 750-godišnjice postojanja Slavonske Požege. Nastavljajući u duhu kulturnih i znanstvenih stremljenja svojih predaka, današnji stanovnici Požege izdavanjem ove monografije kao da su nastojali da epitet njihova grada »Slavonska Atena« ništa ne izgubi od svojega starog sjaja. »Požega 1227 — 1977« seriozan je zbornik radova u kojem se među sedamdeset priloga pedeset i četvorice autora mogu naći prvi put objelodanjena nova otkrića, revidirane spoznaje ili značajni pregledi. Prilozi su sastavljeni tako da čitalac može dobiti uvid u prirodne značajke i kulturno-umjetnička dostignuća stanovnika ne samo Požege već i šire okolice u vremenskom rasponu od prvih tragova o postojanju ljudi do danas.

Nekoliko autora razmatra biogeografske značajke Požege i Požeške kotline. Slijede historiografski članci koji obrađuju povijest od paleolitika do zbivanja u drugom svjetskom ratu. Uz prikaz razvoja i djelovanja sudstva, te socijalno-demografsku analizu mjesto je našla i skupina članaka o načinu života i tradicijskoj kulturi seoskog stanovništva. Nekoliko je autora usmjerilo pažnju na značajke i razvoj pojedinih privrednih grana, a zatim slijede povijesno-urbanističke studije, te prikazi o razvoju školstva, o kulturnim ustanovama i njihovim dostignućima, o rezultatima znanstvenoga rada, o zdravstvu, te, na kraju, o sportu.